

Віталій НАГІРНИЙ
(Краків, Польща)

ЧИ ІСНУВАВ «ЯРОСЛАВ ОСМОМИСЛ»? ПРО НАУКОВУ КОРЕКТНІСТЬ ВЖИВАННЯ ПРИЗВИСЬКА ГАЛИЦЬКОГО КНЯЗЯ ЯРОСЛАВА ВОЛОДИМИРКОВИЧА

У статті порушується проблема правомірності вживання прізвиська Осмомисл щодо галицького князя Ярослава Володимирковича. Автор проаналізував повідомлення раних руських літописів і «Слова о полку Ігоревім», дійшовши висновку про наукову некоректність вживання прізвиська Осмомисл. На думку автора, більш обґрунтованишим є використання імені та патроніма князя – Ярослав Володимиркович.

Ключові слова: *Ярослав Володимиркович, Осмомисл, Галич, руські літописи, «Слово о полку Ігоревім».*

Династії галицьких Ростиславовичів, або, за влучним висловом Ніколая Баумґартена, «першій галицькій династії»¹, у плані наукового вивчення пощастило значно менше, ніж галицько-волинським Романовичам. Якщо діяльність останніх була й надалі залишається об'єктом активного вивчення², то перші так і не дочекалися солідного

¹ Баумґартен Н. А. Первая ветвь князей Галицких: Потомство Владимира Ярославича // *Летопись историко-родословного общества*. Москва, 1908. № 4. С. 3–20.

² Історіографія, присвячена династії галицько-волинських Романовичів, без перебільшення величезна. Її кількість вимірюється не десятками, а сотнями позицій, тому відзначимо тільки найважливіші монографії, які побачили світ від початку XXI ст.: Головка О. Б. *Князь Роман Мстиславич та його доба. Нариси з історії політичного життя Південної Русі XII – початку XIII століття*. Київ : Стило, 2001; Його ж. *Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя*. Київ : Стило, 2006; Його ж. *Князь Мстислав Мстиславич «Удатний» і його доба*. Кам'янець-Подільський :

операцію³. Але серед представників Ростиславовичів є постаті не менш цікаві для вивчення, ніж, наприклад, Роман Мстиславович, Данило

Аксиома, 2017; Харди Ї. Наследници Кијева између краљевске круне и татарског јарма. Студија о државно-правном положају Галиче и Галичко-Волинске кнежевине до 1264. године. Нови Сад : МБМ плас, 2002; Котляр М. Ф. Данило Галицький. Биографічний нарис. Київ : Альтернативи, 2002; Його ж. Даниил, князь Галицкий: документальное повествование. Санкт-Петербург : Алетея ; Киев : Птах, 2008; Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. Poznań ; Wrocław : Wyd-wo Historyczne, 2002; Ejusdem. Genealogia Mściśławowiczów. Pierwsze pokolenia (do początku XIV w.), Kraków : Avalon, 2008; Ejusdem. Daniel Romanowicz, król Rusi (ok.1201–1264). Biografia polityczna. Kraków : Avalon, 2012; Ejusdem. Król Rusi Daniel Romanowicz. O ruskiej rodzinie książęcej, społeczeństwie i kulturze w XIII w. Kraków : Avalon, 2016; Паславський І. Коронація Данила Галицького в контексті політичних і церковних відносин XIII століття. Львів : Місіонер, 2003; Bartnicki M. Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego w latach 1217–1264. Lublin : Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2005; Nagirnyj W. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198(1199)–1264. Kraków : Wyd-wo PAU, 2011; Майоров О. Галицько-Волинський князь Роман Мстиславович. Володар, воїн, дипломат : у 2 т. Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський, 2011; Александрович В. С., Войтович Л. В. Король Данило Романович. Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський, 2013; Jusupović A. Elity ziemi halickiej i wołyńskiej w czasach Romanowiczów (ok. 1205–1269). Kraków : Avalon, 2013; Войтович Л. Лев Данилович, князь галицько-волинський (бл. 1225 – бл. 1301). Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2014; Паршин І. Дипломатія Галицько-Волинської держави: європейські нарративні джерела XIII–XV століть. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2018 та ін.

³ Мається на увазі відсутність комплексних робіт, присвячених діяльності галицьких Ростиславовичів. Невеликим винятком є тільки книжка: Крип'якевич І. Князь Ярослав Осмомисл (1158–1187). Львів : Просвіта, 1937. Нещодавно з'явилася також праця: Костик М. Ярослав Осмомисл. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2013, однак вона написана на слабкій джерельній базі і містить суперечливі твердження. Звичайно, час від часу з'являються й наукові статті з окресленої проблематики. Див. напр.: Font M. Powstanie sojuszu halicko-węgierskiego w latach dwudziestych XII wieku // Studia Historyczne. 1993. Т. 36. № 3. S. 281–286; Нагірний В. Відносини між Галицьким князівством і Візантією в XII – на початку XIII ст. // Питання історії України. Чернівці : Зелена Буковина, 2003. Т. 6. С. 45–49; Войтович Л. Перша галицька династія // Генеалогічні записки : Збірник наукових праць. Київ, 2009. Вип. 7. С. 1–25; Юрасов М. Роль Перемишля в боротьбі Володимира Ярославовича за возвращение Галича (1189–1190) // Przemysł i ziemia przemyska w strefie wpływów ruskich (X – poł. XIV w.) / pod red. V. Nagirnego i T. Pudłockiego. Kraków : Historia Iagiellonica, 2013. S. 67–78 та ін.

Романович чи Лев Данилович. До таких, без сумніву, належить галицький правитель Ярослав Володимиркович (1153–1187).

Мабуть, не буде перебільшенням ствердити, що князь Ярослав сучасному читачеві більш відомий як Ярослав *Осмомисл*, ніж як Ярослав Володимиркович, тобто – за прізвиськом, а не патронімом. Традиція вживання такого прізвиська⁴ щодо названого представника династії Ростиславовичів базується на словах невідомого автора «*Слова о полку Игоревім*», котрий так звернувся до галицького князя:

«Галичскы Осмомысль Ярославе!
Высоко съдиши на своемъ златокованнемъ столе
Подперь горы Угорскии своими железныи пльки,
Заступивъ Королеви путь,
Затвори въ Дунаю ворота,
Меча временны чрезъ облаки,
Суды ряда до Дуная»⁵.

Слід відзначити, що вміщене у «*Слові*» прізвисько князя не одразу прижилося в науковій літературі. Більшість істориків ХІХ – початку ХХ ст., охоче цитуючи цей текст, все-таки уникали вживання словосполучення *Ярослав Осмомисл*, називаючи князя Ярославом Володимирковичем/ Володимировичем або Ярославом *Галицьким*⁶. Починаючи з другої половини ХІХ ст., на прізвисько *Осмомисл* почали звертати увагу й літературознавці, однак вони розглядали його через призму вивчення «*Слова*», не цікавлячись його відповідністю історичним реаліям Галицького князівства другої половини ХІІ ст.⁷

⁴ Тут ідеться саме про прізвисько, а не прізвище. Дефініції цих термінів, див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь: Перун, 2005. С. 1141.

⁵ Слово о полку Игореве / под ред. В. П. Адриановой-Перетц. Москва ; Ленинград : Изд-во АН СССР, 1950. С. 32.

⁶ Див. наприклад: Карамзин Н. М. История государства Российского. Санкт-Петербург : Типография Е. Евдокимова, 1892. Т. 3. С. 267, прим. 97 (перше видання: Санкт-Петербург : Типография Н. Греча, 1816); Шараневич І. Історія Галицко-Володимирской Русы оть найдавейших времен до року 1453. Львов : Въ печати Института Ставропигійского, 1863. С. 45–55; Грушевський М. С. Історія України-Руси : в 10 т., 11 кн. Київ : Наук. думка, 1992. Т. 2. С. 435–445 (репринт з видання: Львів : 3 друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, 1905); Баумгартен Н. А. Указ. соч. С. 14.

⁷ Огляд цих праць див.: Ричка В. Ярослав Володимирович Галицький: чому «Осмомисл»? // Ruthenica. Київ, 2007. Т. 6. С. 346.

Ситуація почала змінюватися від 20-х рр. ХХ ст., коли в науковому середовищі розпочалася жвава дискусія навколо тлумачення цього прізвиська. Активними її учасниками стали Петро Буличев⁸, В'ячеслав Ржига⁹ та Федір Покровський¹⁰. Не заглиблюючись у перебіг полеміки, відзначмо тільки, що жоден з авторів так і не зміг переконливо пояснити походження і значення прізвиська *Осмомисл*, вжитого у «Слові», а відголос цієї дискусії лунає досі¹¹. Однак під її впливом прізвисько *Осмомисл* почало активно проникати в історичні праці. Першим його підхопила українська історіографія міжвоєнного періоду¹², а згодом радянські науковці¹³. Дуже поширене воно і в сучасній українській¹⁴, а

⁸ Буличев П. В., Что значит эпитет «осмомысль» в «Слове о полку Игореве»? // Русский исторический журнал. Петроград, 1922. Кн. 8. С. 3–7: *Осмомисл* – це людина, «одержима вісьмома гріховними думками».

⁹ Ржига В., Ярослав Осмомысл в «Слове о полку Игореве» // Науковий збірник за рік 1926. Київ, 1926. Т. 21. С. 34–37: Прізвисько *Осмомисл* має зв'язок із прізвиськом римського імператора Октавіна *Август Осмородний*.

¹⁰ Покровский Ф. Ярослав Осмомысл // Сборник статей в честь академика А. И. Соболевского / под ред. В. Н. Перетца. Ленинград, 1928. С. 198–202: *Осмомисл* – це людина, котра має «вісім турбот і думок».

¹¹ Див. наприклад: Ричка В. Назв. праця. С. 345–350 (там теж огляд літератури).

¹² Див. наприклад: Крип'якевич І. Назв. праця. Львів, 1937; Білецький С. Ярослав Осмомисл, князь Галицький // Літопис Червоної Калини. 1937. Ч. 10 (жовтень). С. 6–8; Пастернак Я. Саркофаг Ярослава Осмомисла // Старий Галич. Археологічно-історичні досліді в 1850–1943 рр. Краків, 1944. С. 134–140. Див. також: Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. С. 100.

¹³ Див. наприклад: Рыбаков А. Б. Петр Бориславич: Поиск автора «Слова о полку Игореве». Москва : Молодая гвардия, 1991. С. 267; Махновець Л. Є. Про автора «Слова о полку Игоревім». Київ : Вид-во при Київ. ун-ті, 1989. С. 65.

¹⁴ Горбенко С. О. Ярослав Осмомисл. Реконструкція антропологічна та історична. Львів ; Винники : [Б. В.], 1996; Бандрівський М., Лукомський Ю., Сулик Р. З історії дослідження Успенського собору в Галичі (Відкриття поховання галицького князя Ярослава Осмомисла) // Записки НТШ. Львів, 1993. Т. 225. С. 400–405; Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. Табл. 10. № 34; Його ж. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський, 2006. С. 339–346; Ричка В. Назв. праця. С. 345–350; Костик М. Назв. праця; Котляр Н. Ф. Ярослав Владимирович (Осмомысл) // Древняя Русь в средневековом мире. Энциклопедия / под ред. Е. А. Мельниковой, В. Я. Петрухина. Москва : Ладомир, 2017. С. 921. Під впливом сучасної історіографії автор цих рядків у своїх попередніх працях також використовував це прізвисько. Див. наприклад: Nagirnyj W. Op. cit. S. 77–79.

також в російській історичній літературі¹⁵. В наш час правомірність вживання прізвища *Осмомисл* взагалі не ставиться під сумнів, а дослідники дискутують тільки навколо його походження і значення¹⁶. Прізвище так вкорінилося в науковій літературі, що трапляється навіть у підручниках з історії України¹⁷. Показовим може бути і його активне використання на електронних ресурсах¹⁸, в художній літературі¹⁹ і суспільному житті²⁰.

Як бачимо, прізвище князя Ярослава Володимирковича однозначно стало домінувати над патронімом. Однак чи виправдано і науково коректно?

Історія середньовічної Русі знає чимало прикладів, коли Рюриковичі отримували прізвища. Серед них найвідоміші: Святополк *Окаянний*, Олег *Гориславич*, Мстислав *Великий*, Іван *Берладник*, Юрій *Довгорукий*, Андрій *Боголюбський*, Всеволод *Велике Гніздо*, Всеволод *Чермний*, Мстислав *Німиї*, Мстислав *Удатний* та ін.²¹ Джерела

¹⁵ Майоров А. В. Галицко-Волинская Русь: Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община. Санкт-Петербург : Университетская книга, 2001. С. 231; Юрасов М. Указ. соч. С. 67.

¹⁶ Показовою з цього погляду є праця: Ричка В. Назв. праця. С. 345–350.

¹⁷ Див. наприклад: Магочій П. Р. Історія України. Київ : Критика, 2007. С. 110.

¹⁸ Як приклад можна навести один із найбільших електронних ресурсів – Вікіпедію, див. гасла: Ярослав Осмомисл (українською), Ярослав Осмомысл (російською), Jarosław Ośmiomysł (польською), Yaroslav Osmomysl (англійською і німецькою), Jaroslav Ier dit Osmomys (французькою мовами) etc.

¹⁹ Див. наприклад повість: Назарук О. Князь Ярослав Осмомисл. Українська історична повість з 12-го століття. Львів : Просвіта 1918 [друге видання: Нью-Йорк : [Б. В.], 1959]. Див. також: Мишуга Л. Князь Ярослав Осмомисл. Українська історична повість з 12-го століття Осипа Назарука. Відень : Видання «Українського прапору», 1920.

²⁰ Тут маються на увазі назви площ, вулиць чи інституцій, наприклад: площа Ярослава Осмомисла у Львові; вулиці Ярослава Осмомисла в Галичі, Рогатині, Дрогобичі та ін.; ліцей ім. Ярослава Осмомисла в Галичі; пам'ятник Ярославі Осмомислу в м. Володимирі-Волинському і т. п. Навіть на крипті з прахом князя у соборі Св. Юра у Львові міститься напис «Тут спочивають останки князя Галицького Ярослава Осмомисла».

²¹ Ми свідомо не включаємо до переліку прізвище Ярослава Володимировича *Мудрий*, оскільки жодне з ранніх руських джерел його не називає. Очевидно, воно має пізні походження. Нашу увагу на цей аспект звернув Ігор Данілевський, за що висловлюємо йому щирі подяку. Перелік прізвищ Рюриковичів зробив нещодавно Андрій Зубко, див: Зубко А. Особові прізвища князів з династії Рюриковичів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. Вип. 119. С. 20–21. Автор намагався схарактеризувати

зберегли й численні приклади прізвиськ представників руських еліт і навіть простих воїнів або міщан²². Всі ці прізвиська зафіксували ранні руські літописи, автори яких часто були сучасниками описуваних подій або брали інформацію про них від безпосередніх свідків. Відповідно немає підстав не довіряти їм. Але чи був серед них князь Ярослав із прізвиськом *Осмомисл*?

Галицький володар відносно часто згадується в ранніх руських літописах, а найчастіше – на сторінках *Київського*: 41 раз у 35 описах. Вперше юний князь нотується тут ще за життя батька, галицького князя Володимирка 1150 [6658] р., коли «Вда Гюрги дчерь . свою [...] дрогоую за Володимирича . за Іраслава . в Галичь»²³. Ще раз його згадано як сина Володимирка («снѧ моеѳ») під 1152 [6660] р.²⁴ Значно більше уваги літописець присвятив Ярославі при описі подій по смерті Володимирка. Ярослав згаданий тричі під 1152 [6660] р.: «[...] види Іррослава сѣдаща на втни мѣсть . в черни матли и въ клобуцѣ», «[...] и сѣде . Іррославъ же възрѣвъ», «Іррославъ же речѣ»²⁵ і ще чотирикратно 1153 [6661] р.: «Изаславъ Мьстислаличъ . нача доспѣвати на Іррослава Володимирича . къ Галичю», «[...] и бысѣ къ Іррославу Галичкому вѣсть», «Іррославъ . поиде», «[...] молвити кнзю своему Іррославу тѣ еси . молодѣ»²⁶.

На чергові згадки про діяльність князя Ярослава натрапляємо в літописі під такими роками: 1155 [6663] («Іррославу Галичьскому»²⁷ «Галичьскаѧ помочь . ѿ зате его [Юрія Довгорукого. – В. Н.] ѿ Іррослава»²⁸); 1157 [6665] («Гюрги съ затемъ своимъ Іррославомъ

прізвиська руських князів, що, однак, йому не вдалося. Робота носить поверховий описовий характер, спирається тільки на наукову літературу (аналіз літописних повідомлень відсутній повністю), допускає значні хронологічні розбіжності (наприклад автор зробив пересопницького князя Мстислава Німого старшим на ціле сторіччя). Ба більше, складається враження, що автор не завжди розуміє різницю між прізвиськом і прізвисьцем.

²² Детальніше про це див.: Skulina T. Staroruskie imiennictwo osobowe. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Wyd-wo PAN, 1974. Т. 2. S. 108–130, а також вказівник власних назв в додатках (S. 141–239).

²³ Ипатьевская летопись // Полное Собрание Русских Летописей (далі – ПСРЛ). Санкт-Петербург : Типографія М. А. Александрова, 1908. Т. 2. Стб. 394.

²⁴ Там же. Стб. 450.

²⁵ Там же. Стб. 464–465.

²⁶ Там же. Стб. 465–466.

²⁷ Там же. Стб. 479.

²⁸ Там же. Стб. 481.

Галичьскимъ»²⁹, «Гюргии [...] послушавъ зата своего Галичкаго», «[...] снастаса Гюрги съ Йрославомъ Галичьскимъ», «Арославъ»³⁰, «[...] привель Гюрги . Ивана Ростиславича [...] хотя и дати Йрославу зати своему . прислалъ бо баше Йрославъ оуже по Берладника»³¹); 1159 [6667] («[...] нача Йрославъ Галичьскый . искати Ивана Ростиславича . стрыичича своего . Арославъ [...] послаша послты Киеву къ Изаславу Двдвичю . Йрославъ Галичьскый»³², «[...] и вошла баше засада Йрославла в городъ»³³, «[...] поча рать Изаславъ Двдвичъ . на Йрослава на Галичьскаго [...] Галичане [...] рекуче [...] ѿступимъ ѿ Йрослава»³⁴, «Йрославъ . и Галичане идуть Киеву»³⁵, «Володимиръ . и Йрославъ . внидоша в Киевъ»³⁶, «Мьстиславъ же и Володимиръ . и Йрославъ послаша по Ростислава Смоленску»³⁷); 1165 [6673] («Прибѣже исъ Црѣгорода . братанъ црѣвъ кюръ . Андроникъ къ Йрославу оу Галичь и приа и . Йрославъ с великою любовью . и да ему Йрославъ нѣколико городовъ [...] Йрославъ же пусти к нему с великою чстью»³⁸); 1169 [6677] («[...] къ Йрославу оу Галичь», «[...] съ Йрославомъ Галичьскимъ», «[...] и Галичьскихъ полковъ . е . да ему Йрославъ»³⁹); 1173 [6681] («[...] княза [Ярослава – В. Н.] водивше ко крсту»⁴⁰); 1174 [6682] («Володимиръ снѣ Йрославль . Галичьскаго княза», «[...] пославъ Арославъ Галичьскый»⁴¹, «Володимѣра Йрославича . Галичьскаго»⁴², «Двѣдъ ѣха въ Галичь . къ Йрославу»⁴³); 1180 [6688] («[...] и Йрославла помочь

²⁹ Там же. Стб. 485.

³⁰ Там же. Стб. 486.

³¹ Там же. Стб. 488.

³² Там же. Стб. 496–497.

³³ Там же. Стб. 497.

³⁴ Там же. Стб. 498–499.

³⁵ Там же. Стб. 500.

³⁶ Там же. Стб. 502.

³⁷ Там же. Стб. 502–503.

³⁸ Там же. Стб. 524.

³⁹ Там же. Стб. 533.

⁴⁰ Там же. Стб. 564.

⁴¹ Там же. Стб. 571.

⁴² Там же. Стб. 572.

⁴³ Там же. Стб. 575.

Галицьго кнѣзѣ»⁴⁴); 1183 [6691] («Володимерь . Їрославичъ Галичькии [...] зане въгнанъ башеть . шцмѣ своимъ из Галича»⁴⁵).

Останні два повідомлення про Ярослава в *Київському літописі* датовані 1187 [6695] р. Під цією датою літописець помістив політичний заповіт князя про розподіл земель між його синами⁴⁶ та посмертний панегірик правителів: «Того же лѣтѣ престависа Галичькии кнѣзь Їрославъ снѣ Володимерь . мѣсца . вѣтѣбѣ . въ . а . днѣ а во вторыи днѣ положенъ бѣсѣ во цркви стѣла Бѣа . бѣ же кнѣзь моудръ и рѣченъ азъкомъ . и бѣобоинъ . и чстнъ в земляхъ . и славенъ полкы . гдѣ бо башеть емоу шбида . самъ не ходашеть полкы своими водами . бѣ бо рстроилъ землю свою . и милостыню силноу раздавашеть страныа любѣ . и нищаа кормѣ . черноризискыи чинъ любѣ . и честь подаваѣ ѿ силы своеѣ . и во всемъ законѣ ходѣ . Бѣи . к црквиномуу чиноу самъ прихода и страѣ добръ . и ко преставленію своемуу в болезни тажыцѣ . познаса хоудъ . и созва моужа своѣа . и всю Галичкоую землю . позва же и зборы всѣ . и манастира . и нищаа и силныа . и хоудыа и тако глшѣ . плачасѣ ко всѣмъ шци и братьѣа и снѣвѣ . се оуже ѿхожю свѣта сего соуетьнаго . и идоу ко творчю своемуу . а сгрѣшихъ паче всихъ . такоже инъ никто же сгрѣши . а шци братьѣа . простите и ѿдаите . и тако плакашетьсѣ б по три днѣ передо всеми сборыи . и передо всеми людьми . и повелѣтъ раздавати имение свое манастиремъ и нищимъ . и тако даваша по всемоу Галичю по три днѣ . и не могоша раздавати [...]»⁴⁷.

Інші ранні руські літописи теж нотують князя Ярослава, хоча і значно рідше. В *Лаврентіївському літописі* він згаданий шість разів під такими роками: 1153 [6661] («Изаславъ [...] поиде на Володимерковича в Галичь», «[...] здумаша боларе . Володимерковича . и рѣша князю своемуу»⁴⁸) і 1155 [6663] («Гюрги повелѣтъ затю своемуу Їрославу», «Володимерковичъ жь»⁴⁹, «Володимерковича», «[...] затъ ѣго [Юрія

⁴⁴ Там же. Стб. 616.

⁴⁵ Там же. Стб. 633.

⁴⁶ Там же. Стб. 657.

⁴⁷ Там же. Стб. 656–657.

⁴⁸ Лаврентьевская летопись // ПСРЛ. Ленинград : Изд-во АН СССР, 1926–1928. Т. 1. С. 340.

⁴⁹ Там же. С. 345.

Довгорукого. – В. Н.] иде в Галич»⁵⁰). З невеликими хронологічними розбіжностями і майже дослівно інформацію *Лаврентіївського* повторює *Радзивілівський літопис* (1153 [6661]: «[...] поиде на Володимирковича в Галич», «здумавше бояре Володимирковича, и рѣша кн(а)зю своему»⁵¹); 1156 [6664]: «[...] зятя свого [Юрія Довгорукого – В. Н.] Володимирковича», «[...] зятю своему Ярославу», «Володимирковичъ же»⁵²). Тільки *Перший Новгородський літопис* князя «не знає» взагалі.

Загалом галицький князь літописно згаданий 52 рази у 46-ти описах, в окремих – неодноразово. Із них: 25 разів його названо тільки за іменем; тричі – Ярославом Володимирковичем; восьмикратно – тільки за патронімом *Володимиркович*; раз як сина Володимирка; 12 разів – Ярославом *Галицьким*; одного разу тільки *Галицьким*, дев'ять разів як зятя князя Юрія Володимировича Довгорукого і двічі – просто князем. Як бачимо, в жодному випадку Ярослав не занотований *Осмоислом* чи хоча б якимось схожим за значенням прізвиськом. Без сумніву, якби воно справді було, то знайшло б відображення в сучасних князеві літописах, як це було з прізвиськами інших руських князів. Насамперед це стосується згаданої вище похвали Ярослава, вміщеної в *Київському літописі*, яка виглядає найбільш відповідним для цього місцем. Однак авторів панегірика правитель був відомий тільки як «Галицький князь Ярославъ снѣ Володимерь».

Отже, тільки в «*Слові о полку Ігоревім*» галицького князя Ярослава єдиний раз названо *Осмоислом*. Як підкреслювалося вище, дослідники згодом майже одногосно прийняли його за достовірне. Причому нікого з них зовсім не бентежив факт, що сучасні Ярославові літописи не знали цього прізвиська. Не знімається з порядку денного наукового дискурсу й та обставина, що «*Слово*» є твором, автентичність і час створення якого досі викликають сумніви⁵³. Однак, навіть якщо вважати його оригінальною

⁵⁰ Там же. С. 347.

⁵¹ Радзивилловская летопись // ПСРЛ. Ленинград : Наука, 1989. Т. 38. С. 125.

⁵² Там же. С. 128 і прим. 30.

⁵³ В новітній історіографії поважні сумніви щодо автентичності «*Слова о полку Ігоревім*» висловили Едвард Кінан (Keenan E. Josef Dobrovolsky and the Origins of the Igor Tale. Cambridge MA : Harvard Ukrainian Research Institute, 2003;

пам'яткою руського середньовічного героїчного епосу, слід пам'ятати, що це насамперед художній твір. Його автор, на відміну від літописців, не мусив суворо дотримуватися історичних фактів, міг допускати вільне трактування подій і особистостей, що змушує нас обережно ставитися до тексту пам'ятки.

Відсутність прізвиська *Осмомисл* в сучасних Ярославові літописних творах, сумніви в автентичності «*Слова о полку Ігоревім*» і його літературний характер дозволяють ствердити, що вживання прізвиська *Осмомисл* щодо галицького князя науково не обґрунтоване. Коректнішим вважаємо використання імені та патроніма представника династії Ростиславовичів – Ярослав Володимиркович.

Nagirnyy Vitaliy (Kraków, Poland)

Did «Yaroslav Osmomysl» exist? About the scientific propriety of Galician dux Yaroslav Volodymyrkovych's nickname use

The article deals with the problem of propriety of using the nickname Osmomysl concerning the duke Yaroslav Volodymyrkovych. The author analysed the reports of early Rus' chronicles and The Tale of Igor's Campaign and made the conclusion that the use of nickname Osmomysl concerning this Galician ruler in scientifically inappropriate. The author considers the use of Yaroslav Volodymyrkovych to be more valid.

Keywords: *Yaroslav Volodymyrkovych, Osmomysl, Halych, chronicles of Rus', The Tale of Igor's Campaign*

Його ж. Чи міг Ярослав Галицький 1185 року стріляти салтанів в султанів? // Кінан Е. Російські історичні міти. Київ : Критика, 2003. С. 252–268 та інші його праці) і Олександр Зімін (Зимин А. А. «Слово о полку Игореве». Санкт-Петербург : Дмитрий Буланин, 2006). Огляд дискусій навколо достовірності «*Слова о полку Ігоревім*», див.: Hodana T. Najnowsze spory o autentyczność «*Słowa o wyprawie Igora*» // Przegląd Rusycystyczny. 2011. № 3. S. 5–32; Voytovych L. Ruś halicka a Bizancjum od XI do XIV wieku. Wybrane problemy // Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne. 2011. T. 138. S. 52–54.